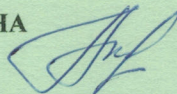

**ПВНЗ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ»**

АЛЕКСАНДРОВА БОГДАНА ВАДИМІВНА

УДК 334.7:334.788

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТИТУЦІЇ
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ–2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля»

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
Задоя Анатолій Олександрович,
ПВНЗ «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля», заслужений
працівник народної освіти України,
перший проректор, завідувач кафедри
міжнародної економіки та економічної теорії.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Ляшенко Вячеслав Іванович,
«Інститут економіки промисловості
НАН України» (м. Київ),
завідувач відділу проблем регуляторної
політики та розвитку підприємництва;

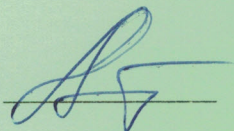
кандидат економічних наук
Остроумова Вікторія Володимирівна,
Херсонська торгово-промислова палата,
президент.

Захист відбудеться «05» квітня 2016 р. о 14⁰⁰ на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 08.120.01 у ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда
Нобеля» за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ, вул. Січеславська Набережна, 18,
зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ПВНЗ «Дніпропетровський
університет імені Альфреда Нобеля» за адресою: 49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Січеславська Набережна, 18.

Автореферат розіслано «04» березня 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. Д. Гармідер

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток підприємництва є важливою засадою зростання національної економіки. Доведено значну роль малого та середнього підприємництва в підвищенні рівня зайнятості та рівня життя населення. Так, в Україні частка зайнятих на малих та середніх підприємствах сягає 70%, а питома вага їх валової доданої вартості та обсягів реалізації продукції – 60%.

Під впливом глобалізаційних процесів, в умовах відкритих ринків і вільної конкуренції відбувається динамічний розвиток економіки, що зумовлює необхідність своєчасних реформаційних ініціатив з боку органів державної влади з метою приведення державної політики у відповідність до актуальних викликів економічного середовища. З огляду на нестабільну економічну ситуацію в Україні, яка посилюється через вплив негативних внутрішньополітичних тенденцій і зовнішніх загроз, мале та середнє підприємництво (МСП) потребує особливої підтримки та впровадження виваженої державної політики.

Світовий досвід засвідчує, що великий потенціал у захисті інтересів підприємництва, стимулюванні його розвитку та здійсненні впливу на формування ефективного урядування мають добровільні об'єднання: інституції громадянського суспільства, самоорганізації економіки, членські асоціації, торгово-промислові палати. Але такі інституції є недостатньо розвиненими та впливовими в Україні.

Вагомий внесок у формування теоретичних засад і прикладних рекомендацій із розвитку підприємництва відображено в роботах таких відомих учених: В. Зомбарта, Р. Кантільйона, К. Маркса, Ж.-Б. Сея, А. Сміта, Ф. Хайєка, Й. Шумпетера, а також вітчизняних науковців, серед яких: З. Варналій, В. Геєць, Ю. Горбатенко, Н. Дакус, О. Денисюк, П. Єгоров, А. Зудін, С. Іванюта, М. Крупка, Д. Ляпін, В. Ляшенко, Б. Райзберг, С. Реверчук, Н. Романенко, В. Швець.

Роботи вітчизняних економістів М. Ануфрієва, Г. Болдирия, І. Гурняка, В. Остроумової та Г. Чижикова присвячені діяльності торгово-промислових палат як створених на вимогу закону недержавних неприбуткових організацій. Однак недостатньо дослідженою є роль ТПП в Україні в стимулюванні розвитку підприємництва. Необхідність розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку торгово-промислових палат та підвищення їх ефективності як інституцій стимулювання розвитку підприємництва зумовили вибір теми дисертаційної роботи та її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану та тематики науково-дослідних робіт кафедри міжнародної економіки та економічної теорії Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля «Економіка України у нових геостратегічних реаліях: індивід, держава, суспільство» (державний реєстраційний номер 0115U000063). Особисто автором проведено поглиблений аналіз та системне осмислення ролі добровільних підприємницьких інституцій, якими є торгово-промислові палати, у стимулюванні розвитку підприємництва; виявлено основні функції торгово-промислових палат, які найбільш ефективно забезпечують розвиток підприємництва, а також на основі вивченого закордонного досвіду сформовано основні сценарії їх ефективного розвитку.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних і науково-методичних положень, а також практичних рекомендацій щодо посилення ролі торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язати такі основні завдання:

- дослідити та розвинути поняття «стимулювання розвитку підприємництва» з точки зору добровільних підприємницьких інституцій;
- визначити теоретичні положення, сутність і функції торгово-промислових палат в Україні та порівняти їх з торговими палатами інших країн світу;
- уточнити місце та роль торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва, дослідити функціональну відповідність вітчизняних торгово-промислових палат цій сфері;
- провести аналіз сучасного стану, результатів діяльності та рівня конкурентоспроможності послуг ТПП в Україні;
- удосконалити науково-методичний підхід до оцінки ефективності торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва та визначити функції торгово-промислових палат, які мають найбільший вплив на отримані показники;
- визначити сценарії розвитку торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва та розробити рекомендації щодо реалізації тих з них, що є оптимістичними.

Об'єктом дослідження є діяльність торгово-промислових палат як створених відповідно до законодавства України неприбуткових недержавних інституцій.

Предметом дослідження є теоретичні питання та практичні аспекти стимулювання розвитку підприємництва в Україні торгово-промисловими палатами.

Методи дослідження. Тема дисертації зумовила необхідність застосування таких загальнонаукових та спеціальних методів для вирішення окремих завдань: *методи теоретичного узагальнення, логічного аналізу та синтезу* – для уточнення поняття «стимулювання розвитку підприємництва» (п.п. 1.1, 1.2); *системний і процесний підходи* – для визначення місця та ролі ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва (п. 1.2); *метод історизму* – у дослідженні становлення різних моделей торгових палат світу (п. 1.3); *метод експертних оцінок* – для визначення рівня конкурентоспроможності ТПП; *метод статистичного та кореляційного аналізу* – під час аналізу результатів діяльності ТПП та визначення рівня залежності обсягів членської бази від кількості суб'єктів господарювання України (п.п. 2.2.2), *моделювання* – під час розроблення методики розрахунку показників ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва (п.п. 3.1, 3.2); *факторний аналіз* – для визначення функцій ТПП, які мають найбільший вплив на показники ефективності в стимулюванні розвитку підприємництва (п.п. 3.1, 3.2).

Статистичною та інформаційною базою роботи є матеріали Державного комітету статистики України, Державної регуляторної служби, Державної фіскальної служби, Головного управління статистики Вінницької, Дніпропетровської та Закарпатської областей, статистичні матеріали Європейської Комісії, звіти ТПП України та регіональних ТПП і результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичних положень щодо діяльності торгово-промислових палат та розробці практичних рекомендацій з підвищення їх ефективності як інституцій стимулювання розвитку підприємництва.

Основними результатами, що характеризують наукову новизну, є такі:

удосконалено:

– класифікацію функцій торгово-промислових палат в Україні, яка, на відміну від традиційної для вітчизняних досліджень орієнтації на нормативно-правові акти, розподіляє їх за сферами впливу, що дозволяє дослідити функціональну специфіку торгово-промислових палат, порівняти їх з торговими палатами інших країн, визначити послуги ТПП, за допомогою яких реалізується кожна із функцій;

– обґрунтування впливу ТПП на розвиток підприємництва, що, на відміну від запропонованих раніше, визначає місце палат серед видів та форм стимулювання розвитку підприємництва, а також досліджує зв'язок їх функцій з факторами розвитку підприємництва та напрямами державної політики України, що дозволяє уточнити місце та роль вітчизняних ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва;

– науково-методичний підхід до розрахунку показників ефективності торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва, який поєднує в собі метод аналізу ієрархій Т. Сааті та факторний аналіз, що, на відміну від наявних, враховує зв'язки торгово-промислових палат з факторами розвитку підприємництва та напрямами державної політики України і дозволяє визначати функції ТПП, які мають найбільший вплив на розвиток підприємництва в сучасних умовах;

дістали подальшого розвитку:

– поняття «стимулювання розвитку підприємництва», яке, на відміну від наявних, розглядається як прямий або опосередкований вплив на суб'єкти господарювання та середовище їх діяльності, що призводить до позитивних тенденцій у підприємстві (кількісних або якісних) та реалізується через фінансово-економічні, організаційно-правові та соціально-психологічні стимули;

– методичний підхід до проведення аналізу діяльності ТПП, який, на відміну від традиційного для торгових палат моніторингу основних показників діяльності, передбачає оцінку їх відповідності показникам територіального рівня, що дозволяє робити висновки про актуальність діяльності торгово-промислових палат відносно сучасних потреб підприємництва;

– прогностичний підхід до визначення шляхів підвищення ефективності торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва, що, на відміну від традиційного прогнозу, базується на сценарному моделюванні за результатами розрахунку ієрархічної моделі та дозволяє визначати функції ТПП, розвиток яких матиме позитивний вплив на підприємництво.

Практичне значення отриманих результатів. Основні наукові положення дисертації доведені до рівня методичних і практичних рекомендацій, які дозволяють підвищити ефективність діяльності торгово-промислових палат як інституцій стимулювання розвитку підприємництва. Практичні розробки дослідження мають універсальний характер і можуть бути застосовані як на національному, так і регіональному рівнях.

Результати дисертаційної роботи використовуються в практичній діяльності Вінницької ТПП (довідка №23/02/631 від 20.11.2015 р.), Дніпропетровської ТПП (довідка №1889/01-07 від 27.11.2015 р.) та Чернігівської ТПП (довідка №683 від 30.11.2015 р.).

Методологічні підходи та практичні рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, були використані під час стратегічного планування в Торгово-промисловій палаті України та знайшли відображення в «Стратегії ТПП України 2016–2020» (довідка Торгово-промислової палати України №8825/1.2 від 27.11.2015 р., довідка Представництва Центру міжнародного приватного підприємництва в Україні №02/12/15 від 02.12.2015 р.).

Результати наукового дослідження використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля під час викладання дисциплін «Міжнародна торгівля», «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства», «Міжнародні стратегії економічного розвитку» (довідка №986/1 від 12.11.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною роботою, у якій відображено авторський підхід до вирішення наявних проблемних питань оцінки та підвищення ефективності торгово-промислових палат як інституцій стимулювання розвитку підприємництва. У роботі використані лише ті положення, які є результатом особистої науково-дослідницької роботи автора та становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати, висновки та пропозиції, наведені в роботі, були озвучені в доповідях та одержали позитивну оцінку на 9 науково-практичних конференціях, зокрема: V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (м. Донецьк, 2013 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції (м. Запоріжжя, 2013 р.); VII Всеукраїнській конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Сімферополь, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Чернівці, 2014 р.); III щорічній Міжнародній науково-практичній конференції (м. Львів, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції (м. Львів, 2015 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Маріуполь, 2015 р.).

Публікації. За результатами наукових досліджень автором опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 4,8 друк. арк., з них – 8 статей у наукових фахових виданнях (з них 6 одноосібно), зокрема 3 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (1 праця в іноземному науковому виданні та 2 у фахових виданнях України); 9 публікацій в інших виданнях, таких як матеріали доповідей на конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 аркуш. Основний зміст роботи викладено на 188 сторінках машинописного тексту. Матеріали дослідження містять 32 таблиці, 39 рисунків, 18 додатків (загальним обсягом 63 аркуші), список використаних джерел зі 189 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** подано загальну характеристику дисертаційної роботи, обґрунтовано її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну й практичне значення роботи, наведено дані щодо апробації отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування та розвитку торгово-промислових палат як спеціалізованих підприємницьких інституцій»** розглянуто концептуальні історико-теоретичні засади розвитку підприємництва, торгово-промислових палат, систематизовано наявні підходи до визначення основоположних понять дисертаційного дослідження.

У ході декомпозиції та формування класифікацій стимулювання розвитку підприємства за формами та видами стимулювання уточнено місце торгово-промислових палат у цьому процесі. Визначено, що за формами стимулювання розвитку підприємництва ТПП належать до «залучення до управління», а в ракурсі класифікації за видами стимулювання є організаційними стимулами ринкового механізму впливу на розвиток підприємництва.

На підставі узагальнення точок зору вітчизняних та зарубіжних учених, а також враховуючи ліберальну специфіку впливу ТПП на розвиток підприємництва, запропоновано трактування «стимулювання розвитку підприємництва», що визначено як прямий або опосередкований вплив на суб'єкти господарювання та середовище їх діяльності, який призводить до позитивних тенденцій у підприємстві (кількісних або якісних) та реалізується через фінансово-економічні, організаційно-правові та соціально-психологічні стимули. Запропоноване визначення враховує можливість опосередкованого впливу на розвиток підприємництва, що відбувається через участь представників підприємства у формуванні відповідної політики та бізнес-клімату і зумовлює застосовність поняття для діяльності добровільних підприємницьких інституцій, якими є торгово-промислові палати.

Проведений аналіз чинного законодавства України, а також дослідження світового досвіду щодо визначення сутності та функцій торгових палат дозволили класифікувати основні функції торгово-промислових палат в Україні. Базою для запропонованої класифікації став їхній поділ за сферами впливу. До основних функцій торгово-промислових палат в Україні віднесено:

- представництво і захист інтересів підприємців (сфера впливу: підприємство – держава), що реалізується з метою забезпечення діалогу між державою та підприємством, участі бізнес-спільноти у формуванні ефективної політики розвитку підприємства;

- розбудова бізнес-середовища та налагодження бізнес-контактів (сфера впливу: підприємство – підприємство), метою яких є налагодження ділових контактів між представниками підприємства на національному та міжнародному рівнях і нарощування обсягів підприємницької діяльності;

- супровід підприємницької діяльності та надання ділових послуг (сфера впливу: суб'єкти господарювання), які реалізуються з метою розвитку організаційної спроможності суб'єктів господарювання та надання послуг у ході

ведення підприємницької діяльності.

Аналіз історії становлення та генезису торгових палат у світі, а також дослідження їх основних моделей дозволили визначити специфіку укладу цих інституцій в Україні та сформулювати висновки щодо актуальності сучасної моделі для національної економіки. Класифікація моделей торгових палат у світі поділяє їх за передумовами створення та засадами членства. До основних моделей торгових палат у світі відносять «континентальну» – торгові палати створюються на вимогу держави певним законодавчим актом та є уповноваженим державою органом розвитку підприємництва; членство для всіх суб'єктів господарювання у таких торгових палатах є обов'язковим. Торгові палати «англо-саксонської» моделі являють собою, насамперед, інституції громадянського суспільства, які створюються за ініціативи підприємців, функціонують на засадах добровільного членства та представляють інтереси підприємців перед урядом. Третя модель, до якої належать вітчизняні торгово-промислові палати, є «змішаною» та поєднує в собі характеристики обох попередніх. В Україні це наявність Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» та добровільні засади членства.

У другому розділі «**Напрями діяльності торгово-промислових палат у сфері розвитку підприємництва в Україні**» визначено зв'язок діяльності ТПП із основними факторами розвитку підприємництва та напрямками державної політики України, проаналізовано сучасний стан та результати діяльності ТПП в Україні, а також досліджено наявні методики оцінки ефективності добровільних підприємницьких інституцій.

За результатами проведеного аналізу факторів розвитку підприємництва та шляхом наведення відомих класифікацій встановлено, що діяльність вітчизняних торгово-промислових палат має зв'язок з усіма наявними факторами, проте найбільш широко українські ТПП здійснюють свою діяльність у межах організаційно-правових факторів розвитку підприємництва (рис. 1).

На основі аналізу законодавчих актів встановлено тісний зв'язок між метою та напрямками державної політики розвитку малого та середнього підприємництва і відповідними аспектами діяльності ТПП в Україні. Серед напрямів державної політики розвитку підприємництва, які знайшли своє відображення у Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні» та зумовили напрями діяльності торгово-промислових палат в Україні, виділено:

- формування сприятливої нормативно-правової бази для діяльності суб'єктів господарювання;
- залучення малого та середнього підприємництва до зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД);
- підвищення кваліфікації та професійна перепідготовка кадрів;
- забезпечення малого та середнього підприємництва інформаційною підтримкою;
- залучення інвестицій та забезпечення доступу до фінансування для суб'єктів господарювання.

Розкрито перелік послуг, за допомогою яких реалізується кожен із напрямів діяльності торгово-промислових палат в Україні.

Рис. 1. Зв'язок діяльності торгово-промислових палат в Україні з основними факторами розвитку підприємництва

Дослідження динаміки результатів діяльності ТПП та їх порівняння з відповідними показниками територіального рівня дозволило сформулювати висновки щодо відповідності послуг ТПП сучасним потребам підприємництва. Встановлено:

- за обсягом членської бази ТПП займають одну з лідерських позицій в Україні, питома вага членської бази ТПП складає 3,9% від загальної кількості юридичних осіб України та 0,25% від усіх суб'єктів господарювання (включаючи ФОП);

- збільшення обсягів членської бази за останні п'ять років на 667 членів та негативні тенденції цього показника, починаючи з 2013 року, що відбувається як результат тісного кореляційного зв'язку кількості членів та суб'єктів господарювання і водночас свідчить про інертність політики ТПП щодо розширення членської бази;

- диспропорційне збільшення питомої ваги промислових та будівельних підприємств серед членів ТПП поряд з одночасним низьким показником суб'єктів підприємництва, задіяних у торгівлі, а також збільшення частки середніх підприємств у структурі членської бази за розмірами (табл. 1);

Таблиця 1

Порівняння суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у національній економіці та серед членів ТПП України (2014 р.)

Види економічної діяльності	Частка суб'єктів господарювання в Україні за видами ек. діяльності, %	Питома вага членів ТПП за видами діяльності від загального обсягу членів, %
Усього	100,00	100
<i>основні з них у структурі</i>		
сільське, лісове та рибне господарство	4,13	4
Промисловість	7,04	38,1
Будівництво	3,08	5
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	51,72	20
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,36	6
тимчасове розміщування й організація харчування	3,02	8
фінансова та страхова діяльність	0,64	3
операції з нерухомим майном	5,34	5
професійна, наукова та освітня діяльність	6,13	4

- домінуюче значення в структурі надходжень за наданими послугами займає видача сертифікатів походження (55%), що пояснюється унікальним характером цієї послуги;

- показник конкурентоспроможності послуг палат (59%), а також зацікавленість підприємств у отриманні послуг «представництво і захист інтересів підприємців» із одночасно низьким показником їх ефективності; найвищий рівень ефективності унікальних послуг ТПП та організації міжнародних заходів;

- низьку залежність змін в обсягах реалізації послуг від динаміки членської бази ТПП, що пояснюється необов'язковістю членства для отримання послуг організації

та впливає з різко відмінних значень коефіцієнту еластичності.

За результатами досліджень зроблено висновок про актуальність послуг ТПП для середніх за розмірами підприємств, які займаються експортом та звертаються до палат з метою отримання послуг із зовнішньоекономічної діяльності, а також про недостатній рівень адаптованості послуг ТПП для малого підприємництва.

На базі отриманих результатів сформовано гіпотезу щодо різниці показника ефективності торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва та загального показника ефективності цих інституцій залежно від пріоритетних напрямів діяльності, що характеризуються різним ступенем впливу на розвиток підприємництва. Встановлено критерії, які відповідають специфіці ТПП та мають бути враховані в ході перевірки гіпотези:

- дуалізм ТПП, які одночасно належать до недержавних організацій та діють на підставі Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», а також надають унікальні послуги;
- забезпечення визначення пріоритетів серед функцій ТПП з огляду на стимулювання розвитку підприємництва;
- врахування зв'язку діяльності торгово-промислових палат із середовищем: факторами розвитку підприємництва, а також напрямами державної політики.

За результатами вивчення сучасних підходів щодо визначення показників ефективності неприбуткових організацій, які насамперед враховують не фінансові результати, а ефект від їх діяльності, запропоновано комбіновану методику, що задовольнятиме зазначені критерії дослідження. Методика пропонує проведення розрахунків та формування висновків щодо висунутої гіпотези з використанням методу аналізу ієрархій за Т. Сааті та факторного кореляційно-регресійного аналізу. Запропонована методика передбачає формування ієрархічної моделі діяльності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва.

Запропоновано та обґрунтовано структуру статистичної вибірки для проведення розрахунків, що включає статистичні показники діяльності ТПП та показники розвитку підприємництва територіального рівня. Ця вибірка містить кількісні та якісні показники в рівних частках та формується із залученням експертів.

У третьому розділі «**Підвищення ефективності торгово-промислових палат як представницьких інституцій підприємництва України**» проведено розрахунки показників ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва на різних територіальних рівнях, визначено основні функції ТПП, які мають найбільший вплив на отримані показники, та шляхи підвищення ефективності цих інституцій у стимулюванні розвитку підприємництва.

Запропоновано алгоритм дослідження, згідно з яким попередньо проводиться факторний аналіз за відібраними експертами показниками, після чого використані в аналізі показники групуються в логічні комбінації за ієрархією (рис. 2) та коригуються за рівнем впливу кожного елемента. На останньому етапі проводиться повторний факторний аналіз з використанням інтегральних структур замість поодиноких показників. Результати факторних аналізів порівнюються. Згідно із запропонованим алгоритмом групою експертів сформовано набір показників для

подальшого розрахунку моделі (табл. 2).

Таблиця 2

Показники розвитку підприємництва та ТПП в Україні для розрахунку моделі

Кількісні показники		Якісні показники	
X ₁	Кількість суб'єктів господарювання в Україні	Y ₁	Рейтинг України у започаткуванні бізнесу
X ₂	Чистий прибуток/збиток підприємств України	Y ₂	Рейтинг України у процесах реєстрації нерухомості
X ₃	Кількість зайнятих працівників на підприємствах в Україні	Y ₃	Рейтинг України за умовами сплати податків
X ₄	Обсяг реалізованої продукції підприємствами України	Y ₄	Рейтинг України у виконанні зобов'язань по контрактах
X ₅	Обсяг національного експорту товарів	Y ₅	Рейтинг України у процесах банкрутства
X ₆	Обсяг національного експорту послуг	Y ₆	Рейтинг України в процесах отримання кредитів
X ₇	Прямі інвестиції в Україну	Y ₇	Оцінка інвестиційного клімату в Україні
X ₈	Кількість підприємств в Україні, що ведуть інноваційну діяльність	Y ₈	Рейтинг України у процесах проведення зовнішньої торгівлі
X ₉	Валова додана вартість сільського, лісового, рибного господарств України	Y ₉	Оцінка індексу рівня освіти в Україні
X ₁₀	Валова додана вартість роздрібною торгівлі	Y ₁₀	Рейтинг України у процесах рівня інновацій
X ₁₁	Кількість спеціалістів, що пройшли навчання за сприяння ТПП	Y ₁₁	Оцінка малих компаній у членській базі ТПП
X ₁₂	Кількість виданих ТПП картетів АТА	Y ₁₂	Оцінка середніх компаній у членській базі ТПП
X ₁₃	Кількість проведених ТПП експертиз	Y ₁₃	Оцінка діяльності ТПП з лобіювання
X ₁₄	Кількість членів ТПП	Y ₁₄	Оцінка роботи ТПП з пошуку партнерів
X ₁₅	Кількість виданих ТПП сертифікатів походження	Y ₁₅	Оцінка роботи ТПП у проведенні виставок, ярмарків
X ₁₆	Кількість проведених ТПП виставок в Україні	Y ₁₆	Оцінка роботи ТПП в освітній діяльності
X ₁₇	Кількість проведених ТПП виставок за кордоном	Y ₁₇	Оцінка роботи ТПП у підготовці документів
X ₁₈	Кількість прийнятих ТПП іноземних делегацій	Y ₁₈	Оцінка роботи ТПП із залучення інвестицій
X ₁₉	Кількість профільних комітетів при ТПП	Y ₁₉	Оцінка роботи ТПП з підтримки інновацій
X ₂₀	Кількість спорів, розглянутих арбітражем ТПП	Y ₂₀	Оцінка роботи ТПП у спорах в арбітражному суді

За результатами попереднього факторного аналізу визначено від'ємний рівень ефективності ТПП України. Прийнято, що цей від'ємний інтегральний показник ефективності (I_{ef}) включає відповідні складові якісних (I_{ef1}) та кількісних (I_{ef2}) показників та розраховується за формулою (1):

$$I_{ef} = I_{ef1} + K * I_{ef2}, \quad (1)$$

де K – рівень впливу складової частини інтегрального I_{ef} , що розраховується як частка математичних очікувань $E(I_{ef_x})$ доданків показника (2):

$$K = E(I_{ef1}) / E(I_{ef2}) \quad (2)$$

За результатами розрахунків інтегральний індекс ефективності ТПП України $I_{ef} = 0,556$. Найбільш впливовими факторами виявилися: кількість спеціалістів, що пройшли навчання у ТПП; кількість проведених експертиз; кількість проведених виставок за кордоном; кількість прийнятих бізнес-делегацій; кількість опублікованих комерційних пропозицій, структура входження малих компаній у членську базу ТПП та якість роботи організації у проведенні виставок і ярмарок.

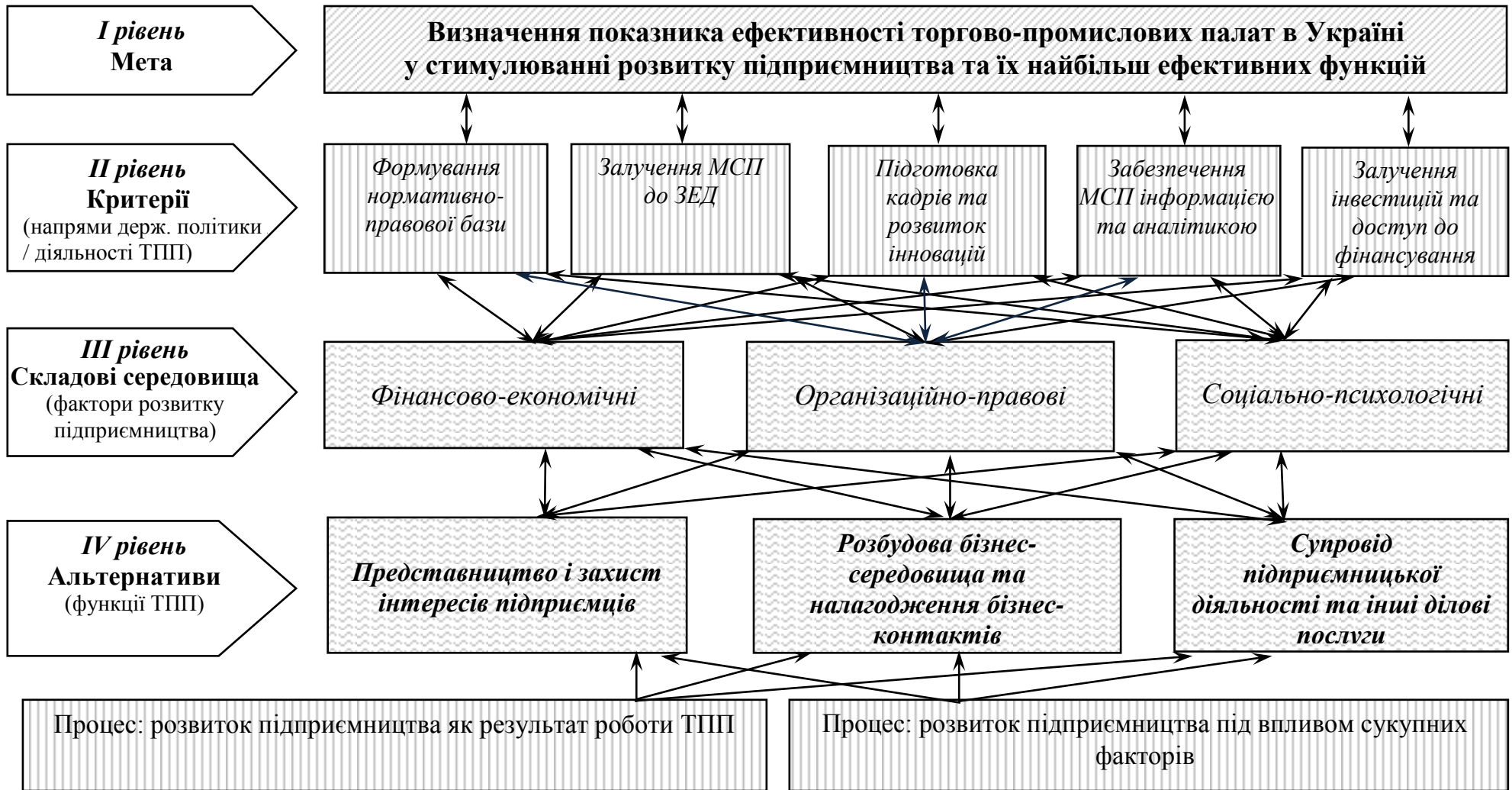

Рис. 2. Ієрархічна модель дослідження показників ефективності торгово-промислових палат у стимулюванні розвитку підприємництва з урахуванням впливу середовища (Т. Сааті)

При побудові ієрархічної моделі дослідження показників ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва (див. рис. 2) до рівнів ієрархії увійшли:

- мета дослідження (I рівень);
- напрями діяльності ТПП, за якими можна зробити висновок про залученість цих інституцій до реалізації державної політики (II рівень);
- фактори впливу на розвиток підприємництва (III рівень);
- наявні альтернативи – запропоновані функції ТПП (IV рівень).

З метою розмежування рівня впливу результатів діяльності ТПП та загальних показників територіального рівня на дослідження до ієрархії включено два процеси: «розвиток підприємництва під впливом сукупних факторів» та «розвиток підприємництва як результат роботи ТПП». Усі 40 показників, які застосовано у розрахунку моделі для визначення ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва, розділено між цими процесами, що дозволило отримати різний ступінь впливу набору показників на результат. З одного боку, це забезпечує комплексність дослідження, а з іншого – зменшує рівень похибки.

У ході розрахунків визначено коефіцієнти пріоритетів для кожного з модулів усіх чотирьох рівнів методом попарних порівнянь. Їх значення розраховані як квадратний корінь добутків алгебраїчних доповнень обернено симетричних матриць. Сума добутків даних коефіцієнтів та статистичних показників, що входять до кожного з модулів, визначили індикатори їх впливу на показник ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва.

За результатами повторного факторного аналізу за модулями ієрархій розраховано показник ефективності ТПП України у стимулюванні розвитку підприємництва, що становить $E(\text{Iefmm}) = 0,491$. Сформовано висновок щодо підтвердження висунутої гіпотези, а також щодо зниження рівня ефективності торгово-промислових палат в Україні у стимулюванні розвитку підприємництва порівняно із загальним рівнем ефективності цих інституцій.

Розрахунок моделі продемонстрував, що найбільший пріоритет з огляду на розвиток підприємництва має запропонована функція ТПП «Представництво і захист інтересів підприємців», а найвищий рівень впливу на цей показник у сучасних умовах має запропонована функція ТПП «Розбудова бізнес-середовища та налагодження бізнес-контактів». Найбільш ефективними ТПП виявилися в межах «організаційно-правових» факторів розвитку підприємництва та в залученні малого та середнього підприємництва до зовнішньоекономічної діяльності.

Пропоновану методику застосовано на регіональному рівні для порівняння показників ефективності Дніпропетровської, Вінницької та Закарпатської торгово-промислових палат. За результатами розрахунків простежено та обґрунтовано зниження показників ефективності Дніпропетровської та Закарпатської торгово-промислових палат після їх моделювання за ієрархією (з 0,682 до 0,619 та з 0,42 до 0,328 відповідно), що пояснюється регіональною специфікою виробництва, структури та напрямів роботи суб'єктів господарювання, а також значною сконцентрованою інституцій на запропонованій функції «Супровід підприємницької діяльності та надання ділових послуг», яка не має значного впливу на розвиток підприємництва.

На прикладі розрахунків показників ефективності Вінницької ТПП продемонстровано збільшення цих показників за результатами ієрархічного моделювання з 0,625 до 0,645 (рис. 3). Виявлена тенденція є результатом ефективного надання послуг Вінницькою торгово-промисловою палатою у таких сферах, як виставкова діяльність, проведення навчання та підвищення кваліфікації і робота з членами ТПП, що належать до більш впливових та пріоритетних функцій ТПП у сфері розвитку підприємництва.

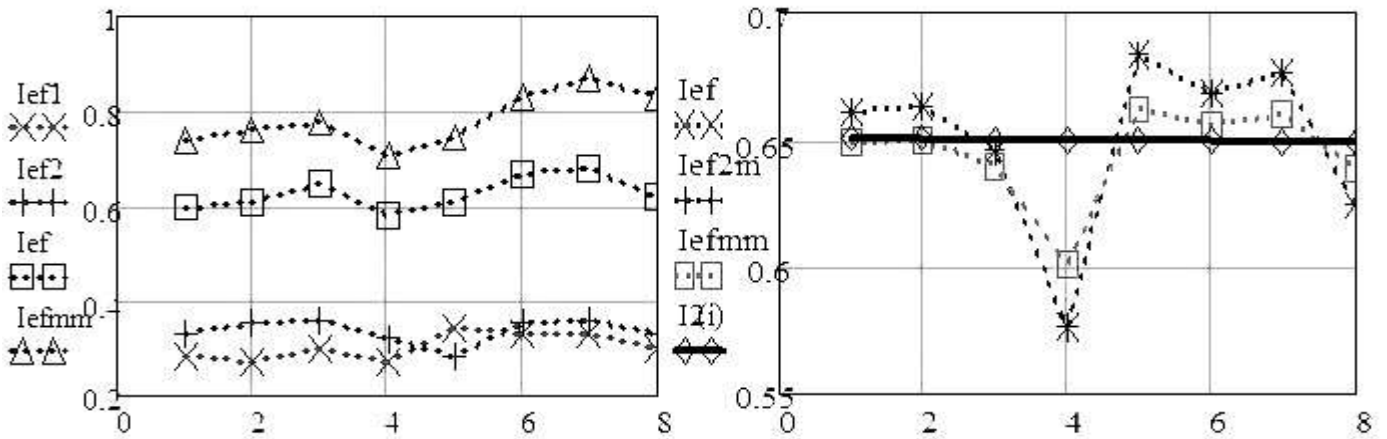

Рис. 3. Графічне зображення показників ефективності Вінницької ТПП за факторним аналізом до структурування показників за ієрархією (ліворуч, $Ief=0,625$) та після структурування (праворуч, $Iefmm=0,645$)

Використання сценарного підходу за результатами моделювання дозволило сформулювати чотири можливі шляхи розвитку торгово-промислових палат. До песимістичного сценарію віднесено подальший розвиток ТПП за змішаною моделлю та збільшення ефективності запропонованої функції ТПП «Супровід підприємницької діяльності та інші ділові послуги». У випадку реалізації цього сценарію прогнозується відсутність позитивної динаміки впливу ТПП на розвиток бізнес-середовища.

До нейтрального сценарію віднесено розвиток ТПП за континентальною моделлю, що призведе до перетворення ТПП у державний орган розвитку підприємництва. Окрім негативних наслідків (втрата довіри членів, незалежності та додатковий адміністративний тягар для суб'єктів господарювання), сценарій матиме позитивний вплив від заснування спеціальної установи, відповідальної за розвиток підприємництва в Україні.

Моделювання оптимістичних сценаріїв розвитку ТПП як інституції стимулювання розвитку підприємництва було здійснено шляхом прогнозування розвитку найбільш впливових функцій ТПП за ієрархічною моделлю:

а) Розвиток запропонованої функції ТПП «Представництво і захист інтересів підприємців», що матиме результатом формування ефективної політики розвитку підприємництва через взаємодію з бізнес-асоціаціями, проведення аналітичної роботи, адвокаційних кампаній, розширення членської бази, участь ТПП в урядових комітетах та ін.

б) Активізація напряму діяльності ТПП «Залучення МСП до ЗЕД», що передбачає проведення фундаментальної аналітичної роботи, організацію мережі випробувальних лабораторій, заснування центрів залучення інвестицій, налагодження співробітництва з відділами з економічних питань посольств України за кордоном, організацію навчання для підприємств та бізнес-асоціацій.

Реалізація зазначених сценаріїв зумовить підвищення ефективності торгово-промислових палат як інституцій стимулювання розвитку підприємництва. За результатами прогнозування сформовано висновок щодо найбільшої перспективності «англо-саксонської» моделі для подальшого розвитку торгово-промислових палат в Україні.

Визначено, що необхідною передумовою реалізації обох оптимістичних сценаріїв є здійснення торгово-промисловими палатами в Україні інформаційних та аналітичних функцій. Сформовано рекомендацію щодо заснування на базі торгово-промислових палат спеціальних аналітичних підрозділів.

ВИСНОВКИ

Основним результатом роботи є теоретичне узагальнення та вирішення науково-практичного завдання – розробки практичних рекомендацій щодо посилення ролі ТПП як інституцій стимулювання розвитку підприємництва.

Отримані науково-теоретичні та практичні результати дозволяють зробити такі висновки.

1. За результатами узагальнень наукових підходів з урахуванням специфіки впливу торгово-промислових палат на розвиток підприємництва запропоновано трактування поняття «стимулювання розвитку підприємництва», що визначено автором як прямий або опосередкований вплив на суб'єкти господарювання та середовище їх діяльності, який призводить до позитивних тенденцій у підприємстві (кількісних або якісних) та реалізується через фінансово-економічні, організаційно-правові та соціально-психологічні стимули. Шляхом аналізу динаміки та структури статистичних і рейтингових показників встановлено зростаючу роль підприємництва у розвитку економіки України. Визначено тенденції щодо покращення загальних умов для ведення підприємницької діяльності у 2009–2015 рр.

2. На основі проведеного аналізу законодавства України та світового досвіду визначення функцій торгових палат запропоновано класифікацію функцій ТПП в Україні за сферами їх впливу: а) представництво і захист інтересів підприємців (сфера впливу: підприємництво – держава), що має на меті забезпечення діалогу між державою та підприємництвом, участь бізнес-спільноти у формуванні ефективної політики розвитку підприємництва; б) розбудова бізнес-середовища та налагодження бізнес-контактів (сфера впливу: підприємництво – підприємництво), що має на меті налагодження ділових контактів між представниками підприємництва на національному та міжнародному рівнях і нарощування обсягів підприємницької діяльності; в) супровід підприємницької діяльності та інші ділові послуги (сфера впливу: суб'єкти господарювання), що має на меті розвиток організаційної спроможності суб'єктів господарювання та надання послуг у ході

ведення підприємницької діяльності.

3. Шляхом декомпозиції наявних класифікацій стимулювання розвитку підприємства визначено, що за формами впливу функції торгово-промислових палат належать до «залучення до управління». У ракурсі наявних класифікацій за видами стимулювання доведено, що діяльність торгово-промислових палат є організаційним стимулом ринкового механізму впливу на розвиток підприємництва. На базі структурування факторів розвитку підприємництва за різними класифікаціями встановлено наявність найбільшого зв'язку торгово-промислових палат з організаційно-правовими чинниками. Шляхом аналізу законодавчих актів України встановлено тісний зв'язок між метою та напрямками державної політики розвитку підприємництва та відповідними аспектами діяльності ТПП.

4. Виходячи з результатів проведеного дослідження діяльності торгово-промислових палат в Україні та порівняння показників цих інституцій із відповідними показниками територіального рівня, встановлено: ТПП мають одну з найбільш розвинених членських баз в Україні поряд з її низькою репрезентативністю (3,9% від загального обсягу юридичних осіб в Україні); політика залучення нових членів характеризується інертністю та відбувається здебільше завдяки зміні кількості суб'єктів господарювання на національному рівні; структура членської бази характеризується диспропорціями за розміром та напрямками діяльності підприємств порівняно з відповідними територіальними показниками; більше половини надходжень до бюджету ТПП забезпечує одна унікальна послуга; відзначено середній рівень конкурентоспроможності послуг (59%) та значну зацікавленість у послугах «представництво і захист інтересів підприємців» поряд з низьким рівнем їх конкурентоспроможності; відсутність прямої залежності у змінах обсягів реалізації послуг від зміни кількості членів ТПП.

5. За результатами дослідження сучасних методів визначення показників ефективності неприбуткових організацій запропоновано комбінований підхід до моделювання показників ефективності ТПП на базі методу аналізу ієрархій Т. Сааті та факторного аналізу. Діяльність торгово-промислових палат у розвитку підприємництва представлено у вигляді емпіричної ієрархії, яка включає в себе сукупні елементи дослідженого середовища розвитку підприємництва. Розраховано показник ефективності торгово-промислових палат в Україні у розвитку підприємництва (0,491), що виявився меншим від загального показника ефективності інституцій (0,556), та визначено найбільш пріоритетну функцію ТПП («представництво і захист інтересів підприємців») і найбільш ефективну («розбудова бізнес-середовища та налагодження бізнес-контактів»). Шляхом застосування цієї методики на регіональному рівні встановлено зниження показників ефективності у розвитку підприємництва Дніпропетровської ТПП та Закарпатської ТПП відносно загального (з 0,684 до 0,619; з 0,42 до 0,328). На прикладі Вінницької ТПП продемонстровано позитивний вплив ієрархічного моделювання на показник ефективності (від 0,625 до 0,645).

6. На основі отриманих та узагальнених результатів досліджень сформовано чотири можливі сценарії розвитку торгово-промислових палат в Україні як інституцій стимулювання розвитку підприємництва, серед яких: песимістичний – за

змішаною моделлю, нейтральний – за континентальною. Зроблено висновок щодо можливості підвищення ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва за умови їх розвитку за англо-саксонською моделлю. Згідно з отриманими розрахунками найбільш перспективними напрямками є розвиток функцій «Представництво і захист інтересів підприємців» та «Залучення підприємництва до зовнішньоекономічної діяльності». Реалізація обох оптимістичних сценаріїв можлива за умови виконання ТПП аналітичних функцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях України, які включені до наукометричних баз:

1. Александрова Б. В., Задоя А. О. Моделювання показників ефективності торгово-промислових палат за використання комбінованої методики факторного аналізу та методу аналізу ієрархій Т. Сааті / Б. Александрова, А. Задоя // Європейський вектор економічного розвитку. – Дніпропетровськ, 2015. – №2 (19). – С. 6–16. [0,6 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,3 друк. арк., автором проведено розрахунки показника ефективності ТПП України у стимулюванні розвитку підприємництва].

2. Александрова Б. Нефинансовые результаты деятельности как показатели эффективности торгово-промышленных палат в Украине / Б. Александрова // EuropeanResearcher. – Сочи, 2014. – №4. – С. 634–642.

3. Александрова Б. Торгово-промислова палата України в системі факторів розвитку підприємництва / Б. Александрова // Академічний огляд. – Дніпропетровськ, 2015. – №1 (42). – С. 35–43.

Статті у наукових фахових виданнях:

4. Александрова Б. Економічна ефективність неприбуткових організацій: методологія та особливості / Б. Александрова // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2013. – №265. – С. 12–16.

5. Александрова Б. Зарубіжний досвід діяльності торгово-промислових палат та перспективи його застосування в Україні / Б. Александрова // Бізнес-інформ. – Харків, 2013. – №12. – С. 73–77.

6. Александрова Б. Оцінка конкурентоспроможності торгово-промислової палати / Б. Александрова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Випуск 5, частина 1. – 2014. – С. 131–133.

7. Александрова Б. Аналіз діяльності Торгово-промислової палати України / Б. Александрова, Т. Кальченко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Серия: Экономические науки. – Сімферополь, 2014. – С. 16–20. [0,4 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,2 друк. арк., автором запропоновано підхід до оцінки рівня актуальності послуг ТПП для підприємництва та досліджено сучасні показники діяльності торгово-промислових палат в Україні].

8. Александрова Б. Торгово-промислові палати та активізація розвитку підприємництва: теоретичний аспект / Б. Александрова // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економіка. – Випуск 43. – 2013. – С. 49–52.

Матеріали науково-практичних конференцій:

9. Александрова Б. Акт з питань малого бізнесу для Європи: перспективи впровадження в Україні / Б. Александрова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір», 4 грудня 2015 року, м. Маріуполь. – 2015. – С. 142–143.

10. Александрова Б. Аналіз взаємодії торгово-промислових палат з експортно-орієнтованими суб'єктами господарювання України / Б. Александрова // III щорічна Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право», 25 квітня 2014 р., м. Львів. – 2014. – С. 264–269.

11. Александрова Б. Еластичність функцій торгово-промислової палати в умовах змін макроекономічних чинників / Б. Александрова // Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і менеджмент 2013: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку», 24–25 квітня 2014 р., м. Дніпропетровськ. – 2014. – С. 9–11.

12. Александрова Б. Місце Торгово-промислової палати України в системі стимулювання підприємницького розвитку / Б. Александрова // VII Всеукраїнська конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Розвиток національних економічних систем в умовах глобалізації: актуальні проблеми теорії та практики», 21 березня 2014 р., м. Сімферополь. – 2014. – С. 59–61.

13. Александрова Б. Представництво інтересів як функція впливу на формування державної політики: світовий досвід / Б. Александрова // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання соціально-економічного розвитку держави, регіону та підприємництва», 27–28 листопада 2015 р., м. Львів. – 2015. – С. 31–33.

14. Александрова Б. Регіональні торгово-промислові палати як індикатор розвитку підприємництва регіону / Б. Александрова // Міжнародна науково-практична конференція «Регіонально-кластерна політика у розвитку світової та української економіки», 24–25 квітня 2014 р., м. Чернівці. – 2014. – С. 141–143.

15. Александрова Б. Сучасні роль та функції Торгово-промислової палати України / Б. Александрова // III Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України і регіонів», 22–23 листопада 2013 р., м. Запоріжжя. – 2013. – С. 142–143.

16. Александрова Б. Тенденції активізації підприємницької діяльності / Б. Александрова // V Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Економічна політика країн ЄС», 23–25 жовтня 2013 р., м. Донецьк. – 2013. – С. 34–36.

17. Александрова Б. Чинники розвитку підприємницької діяльності / Б. Александрова // III Всеукраїнська науково-практична конференція молодих

вчених та аспірантів «Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології», 25 квітня 2015 р., м. Дніпропетровськ. – 2015. – С.7–9.

АНОТАЦІЯ

АЛЕКСАНДРОВА Б. В. Торгово-промислові палати в Україні як інституції стимулювання розвитку підприємництва. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля», Дніпропетровськ, 2016.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад і вирішенню проблемних питань ефективності торгово-промислових палат як інституцій стимулювання розвитку підприємництва.

Комплексний функціонально-структурний підхід дозволив дослідити та узагальнити середовище розвитку підприємництва, а також виокремити місце ТПП у ньому. Автором запропоновано методику оцінки показників ефективності ТПП у сфері розвитку підприємництва, що базується на побудові емпіричної моделі у вигляді багаторівневої ієрархії, яка, окрім функцій ТПП, включає фактори розвитку підприємництва та напрями державної політики України, що дозволяє розрахувати рівень ефективності ТПП у стимулюванні розвитку підприємництва та виокремити ключові фактори впливу на нього. Результатом проведеного дослідження стало визначення показників ефективності ТПП у розвитку підприємництва, виділення найбільш пріоритетних функцій ТПП у цьому аспекті та формування рекомендацій щодо підвищення їх ефективності.

Ключові слова: функції торгово-промислової палати, розвиток підприємництва, показник ефективності, ієрархічне моделювання.

АННОТАЦИЯ

АЛЕКСАНДРОВА Б. В. Торгово-промышленные палаты в Украине как институции стимулирования развития предпринимательства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – Экономика и управление национальным хозяйством. – ЧВУЗ «Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля», Днепропетровск, 2016.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ и решению проблемных вопросов эффективности торгово-промышленных палат как институций стимулирования развития предпринимательства.

Комплексный функционально-структурный подход позволил исследовать и обобщить среду развития предпринимательства, а также выделить место ТПП в ней. Автором предложена методика оценки показателей эффективности ТПП в сфере развития предпринимательства, основанная на построении эмпирической модели в виде многоуровневой иерархии, которая, кроме функций ТПП, включает в себя факторы развития предпринимательства и направления государственной политики

Украины, что позволяет рассчитать уровень эффективности ТПП в стимулировании развития предпринимательства и выделить ключевые факторы, влияющие на него. Результатом проведенного исследования стало определение показателей эффективности ТПП в развитии предпринимательства, выделение наиболее приоритетных функций ТПП в данном аспекте и формирование рекомендаций по повышению их эффективности.

Ключевые слова: *функции торгово-промышленной палаты, развитие предпринимательства, показатель эффективности, иерархическое моделирование.*

ABSTRACT

ALEKSANDROVA B. V. Chambers of Commerce and Industry in Ukraine as Institutions for Entrepreneurship Development Stimulation.

The thesis for the academic degree of Philosophy Doctor in Economics, specialty 08.00.03 – Economics and management of national economy. – “Alfred Nobel University”, Dnipropetrovs’k, 2016.

The thesis contributes to developing theoretical, academic and methodological provisions as well as practical recommendations for advancing the role of Ukrainian Chambers of Commerce and Industry (CCIs) as institutions for entrepreneurship development stimulation.

The author has studied the forms and types of stimulating business activities and determined the CCIs' role within them. The influence of CCIs in Ukraine on the business sector development has been proved. Based on the explored CCI features and characteristics, the author has proposed to define “stimulation of entrepreneurship development” as direct or indirect influence on business entities and business environment, which causes positive (quantitative or qualitative) trends in entrepreneurship and is implemented through financial and economic, institutional and legal, social and psychological incentives. The proposed definition does not only consider the influence of direct factors (such as taxes, public policies, etc.) on entrepreneurship development, but also reflects liberal impact that civil institutions have.

The relevance of CCIs in Ukraine has been analyzed on the basis of three most popular organizational models of Chambers of Commerce: Continental, Anglo-Saxon and mixed ones. A new classification of the functions of Ukrainian Chambers of Commerce and Industry has been proposed, to group these functions by the scope of influence. According to the classification, Ukrainian CCIs' functions are as follows: “representation and protection of entrepreneurs' interests” (public-private dialogue), aiming to ensure the business sector involvement in public policy formulation; “development of business contacts” (networking), geared towards expanding business activities; “building of business entities' capacity” in executing operational procedures.

The CCI context has been studied based on a comprehensive functional and structural approach. A link between the Chambers' services and organizational, legal and other factors of entrepreneurial development has been revealed. Based on the legislative analysis of Ukrainian public policy on small and medium-sized enterprise development, the author has shown and substantiated a close correlation between the main activities of Ukrainian Chambers of Commerce and Industry and SME policy directions. The key

policy directions are: creating a favorable legislative framework for SME development; involving SMEs in international activities; training and skills development; providing SMEs with access to information and analytics; attracting investment and facilitating access to finance.

The CCIs effectiveness in Ukraine has been analyzed. The author has shown the dynamics of main CCI performance indicators (such as number of members, structure of membership base, number of services provided etc.) and compared them with appropriate territorial indicators. The findings helped to explain the negative dynamics in the CCIs membership base over the last three years, as well as to describe their major business clients at present. According to the findings, the medium-sized industrial enterprises that export their products are the most interested in CCIs' services in Ukraine.

Having applied the existing methodology for non-governmental organizations' performance evaluation, the author has proposed a new method of evaluating CCIs' performance in entrepreneurial development. The author's methodology is based on T. Saati's combined Hierarchy Analysis Method and factor analysis, which provides for the forming of an empirical multilevel hierarchy model. The method allows studying general indicators of CCIs' performance and identifying key factors, which have the most valuable impact on the results. The created hierarchy includes proposed CCI functions (as variables), factors of entrepreneurship development and directions of public policy on SME development. Based on the proposed methodology, the Ukrainian CCI's performance at the national level, as well as that of 3 regional Chambers of Commerce and Industry, has been evaluated. It has been found out that the two of proposed CCI functions, which have the most positive effect for the entrepreneurial development, are "representation and protection of entrepreneurs' interests" and "development of business contacts".

The thesis findings and conclusions have given grounds for formulating priorities in the Chambers' activities in Ukraine with the view to increase their role in entrepreneurship development, to work out alternative ways of CCIs' further development and to make recommendations on improving their efficiency. The author has determined four possible scenarios of further development of the Chambers of Commerce and Industry in Ukraine: one negative with the mixed organizational CCI model, one neutral with the Continental model and two positive with the Anglo-Saxon model. The necessary steps to implement both positive forecasts have been described. The necessity for CCIs to provide high-quality analytical services has been grounded.

Keywords: *functions of Chamber of Commerce and Industry, entrepreneurship development, efficiency index, hierarchy modeling.*

АЛЕКСАНДРОВА Богдана Вадимівна

**ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТИТУЦІЇ
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 18.01.2016 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Умов. друк. арк. 0.9. Наклад 100 прим. Зам. №171

Віддруковано в СПД Нестроєвий А.І.
вул. Артема 26-А, м. Київ, 04053
тел. (044) 486-50-88
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 2187 від 17.05.2005